

Әлімбекова С.Қ., Мысаева Қ.Н.

**Қазақстан – нәсілдік
кемсітушілікке қарсы
мемлекет**

Біз өмір сүріп отырған ХХІ ғасырда нәсілдік кемсітушілік – әлемнің негізгі мәселесіне айналып отыр. Нәсілдік кемсітушілік дегеніміз – нәсілдік белгілеріне байланысты кемсітушілік. Бүгінгі таңда Қазақстан демократиялық реформаларды жүзеге асыруда Орталық Азия мемлекеттерінің арасында көшбасшылыққа ие мемлекет. Мақала авторлары Қазақстандағы демократизацияландыру бағдарламасын талдайды. Қазақстанның қазіргі ұстанып отырған стратегиясы адам құқы мен еркіндігінің сақталуы, азаматтардың этикалық, діни, басқа да белгілеріне қарамастан нәсілдік кемсітушілікке жол бермейтіні жөнінде бағдарламаның ерекшеліктерін айқын көрсетеді.

Түйін сөздер: нәсілдік кемсітушілік, ғаламдық мәселелер, демократиялық реформалар, демократияландыру, дискриминация.

Alimbekova S.K., Myssayeva K.N.

**Kazakhstan – a country
against racism**

We live in the XXI century where racism – as a global problem of the modern world. Racism – discrimination on grounds of race. Today, Kazakhstan is a leader in the Central Asian region for the implementation of democratic reforms. The authors of the article analyzes the democratization program that performs Kazakhstan, aimed at comprehensive protection of human rights and freedom and to prevent any form of discrimination, regardless of the ethical and religious affiliation.

Key words: racism, global problem, democratic reforms, democratization.

Алімбекова С.К., Мысаева К.Н.

**Казахстан – страна против
расизма**

Мы живем в ХХІ веке, где расизм является глобальной проблемой современного мира. Расизм – дискриминация по расовому признаку. Сегодня Казахстан является лидером в центральноазиатском регионе по осуществлению демократических реформ. Авторы статьи анализируют программу демократизации, которую осуществляет Казахстан, нацеленную на всестороннее соблюдение прав и свобод личности, недопущение любых форм дискриминации, независимо от этической и религиозной принадлежности граждан.

Ключевые слова: расизм, глобальная проблема, демократические реформы, демократизация.

ҚАЗАҚСТАН – НӘСІЛДІК КЕМСІТУШІЛІКKE ҚАРСЫ МЕМЛЕКЕТ

Қазақстан бүгінде Орталық Азияның жетекші мемлекеті атанып отыр. Ол беделге ие болу – еліміздің БҰҰ, ЕҚЫҰ, ШЫҰ, ТМД, АӨІСШК, ЕурАзЭК, ҰҚШҰ сияқты ұйымдардағы белсенді жұмысының жеңісі. Бұл, әрине, Қазақстанның бірлігі жарасқан ел екендігінің айғағы, яғни мұндай түсініктеме қалыптасқан ел өзінен-өзі нәсілдік кемсітушіліктен ада екендігін дәлелдеп тұр. Бұл әрине ең алдымен бейбіт, ынтымақ, бірлік сияқты ұғымдарға келіп саяды. Өзара төзушілік пен өзара құрмет – біздің қоғамымыздың айырықша белгісі.

Қазақстан Республикасының Конституциясы көпұлтты мемлекетте замандастарымыз бен болашақ ұрпақтың лайықты өмірін қамтамасыз ететін мығым азаматтық әлем мен ұлтаралық келісімнің негізі. Ата заңымыз нәсілдік кемсітушілікке жол бермеудің мықты қамалы. Конституцияда адамның құқықтары мен бостандықтарын қорғау бұл құқықты жүзеге асыруда ұлтына, тегіне, дініне, нәсіліне қарап ажырату емес жалпыға бірдей қарау сияқты басымдықтар бірінші орында тұр. Бұл Конституцияның бірінші бөлімі толығымен азаматқа, оның құқықтарына, бостандықтары мен міндеттеріне арналғанынан көрінеді. Конституцияда одан кейінгі орынды «Адам және азамат» бөлімі иеленеді. Бұл әрине еліміздің Ата заңынан бастап нәсілдік кемсітушілікке қарсы екендігін айғақтайды.

Қазақстан Республикасының Конституциясында адам, адам өмірі, құқығы мен бостандығы жоғары бағаланады. Конституция мәтінінде ұлт туралы ешқандай түсінік жоқ, тек «халық», «адам», «азамат», «әркім» түрінде кездеседі. Ал Конституцияның 14-бабында «тегіне, әлеуметтік, лауазымдық және мүлктік жағдайына, жынысына, нәсіліне, ұлтына, тіліне, дінге көзқарасына, нанымына, тұрғылықты жеріне байланысты немесе кез келген өзге де жағдайлар бойынша ешкімді ешқандай кемсітуге болмайды» – деп көрсетілген.

Міне, осындай басымдықтар мен мемлекеттік деңгейдегі іс-шаралар нәсілдік кемсітушілікті жойып отыр.

Қазақстанға жасаған сапарында Иоанн Павел II: «Ұлы дала төсіндегі бейбітшілік пен келісім мені таң қалдырып және көпұлтты мемлекетте де тыныштықты сақтауға болатынын дәлелдеп отыр», – деп пікір білдірген.

Ұлттық болмысымыздағы сабырлылық, ұстамдылық сияқты асыл қасиеттер саяси бағытымызда да өзінің үлесін қосып отыр. Бүгінгі заманауи ұғыммен біз Толеранттылық аталатын ұстаным Қазақстанның экономикалық прогресінде де, бейбітшілік өркендеуінде де шешуші рөл атқарды деуге болады. Экономикалық даму да өз кезегінде, елдегі тыныштық пен келісімді қамтамасыз етуге мүмкіндік берді. Мұқтаждық пен қажеттіліктің орынды реттелуі де бейбіт келісімнің айғағы. Бейбіт келісім бар жерде нәсілдік кемсітушілік жол алмақ емес.

Елімізде Нұрсұлтан Назарбаевтың бастамасымен Қазақстанның 2030 жылға дейінгі Даму стратегиясы қабылданғаны белгілі. Іс жүзінде Қазақстан бүкіл посткеңестік кеңістікте бірінші болып стратегиялық жоспарлауға ауысты, бүгінде барша жұрт мойындап отырған ол бастама мемлекеттік реформалаудың ең тиімді тетіктерінің бірі болып табылады.

Қазақстанның 2010 жылы Еуропадағы қауіпсіздік және ынтымақтастық ұйымының төрағалығында әлемдегі қауіпсіздік пен орнықтылық арта түсуі үшін аз іс атқарылған жоқ.

Ата заңымыздың «Қазақстан Республикасының халқы мен азаматы» делінген екінші тарауында 1948 жылғы Адам құқықтары жөніндегі Жалпыға бірдей Декларацияның кейбір ережелері бекітілді. Мысалы, 6-бапта Қазақстан Республикасы егемендіктің бірден бір иесі және мемлекеттік биліктің қайнар көзі ретінде барлық ұлттарының азаматтарына тікелей де, сондай-ақ өзі сайлайтын мемлекеттік органдар арқылы да мемлекеттік өкімет билігін жүзеге асыруға кепілдік береді. Қазақстан жалғыз егемендікті жеткізуші, мемлекеттік билікті жүргізуші тек қазақ емес барлық ұлттардың азаматтарына мемлекеттік биліктің өздері сайлайтын мемлекеттік органдар арқылы орындалуына кепілдік береді. Бұл Адам құқықтарының жалпыға бірдей Декларациясының азаматтыққа ие болу құқығы көзделген 15-бабына, мемлекеттік басқаруға азаматтардың қатысу құқығы, мемлекеттік қызметке тең дәрежеде қол жеткізу құқығы көрсетілген 21-бабына сай келеді. Бұл бапта сонымен бірге, діни сеніміне, қоғамдық ұйымдарға тиесілігіне, шығу тегіне қарамастан Қазақстан азаматтарына бірдей құқықтар берілетіндігіне кепілдік берілген. Бұл Адам құқықтарының Жалпыға бірдей Декларациясының 6-бабына (құқық субъектілігін мойындатуға құқық), 18-бабына (ой пікірге, діни сенімге, ар ождан бостандығына құқығы) және т.б. сәйкес келеді. Адам және азамат құқықтары

мен бостандықтарының идеологиялық мазмұны адамзаттың өмір сүруіне құқықтық, моральдық тұрғыдан келумен алмасты. Саяси өзгерістермен қатар құқықтық идеология да өзгере бастады. Онда адамды ең үлкен құндылық ретінде бекіту туралы және бұл әлемдегі барлық сандық және бағалы, моральдық түсініктердің бәрі адаммен байланысты деп тұжырымдалды. Бір сөзбен айтқанда Қазақстан Республикасында Адам құқықтары басты факторға айналды. Адам құқығының зор басымдыққа ие болуы – нәсілдік кемсітушіліктің алдын орайтыны жасырын емес.

Нәсілшілдік

Нәсілшілдік адамның құқығы және міндеті белгілі сипаттар бойынша шектелуі. Нәсілшілдік бұл – бір адамның екінші бір адамды тек оның діні, шыққан елі және терісінің басқа түсте болуына байланысты кемсітіп, қорлап әділетсіз қарауы.

Наурыздың 21-і Халықаралық нәсілдік кемсітушілікті жою үшін күрес күні болып табылады. Бұл күн БҰҰ Бас Ассамблеясының 1966 жылғы қазанның 26-сындағы ХХІ сессиясының шешімі бойынша атап өтіледі. 1960 жылғы осы күні Шарпевиле қаласында (Оңтүстік Африка) ОАР-да африкалықтарды міндетті түрде төлқұжаттандыру мақсатындағы апартеид режимінің заңдарына қарсы наразылық бейбіт шеруін өткізу барысында полицейлер тұрғындарға оқ атып, 69 адам қаза тапқан. 1966 жылы осы күнді жария ете отырып, Бас Ассамблея халықаралық қоғамдастықты нәсілшілдік кемсітушіліктің барлық түрін жою мақсатында екі есе күш жұмылдыруға шақырды. Осы атаулы күнге орай, наурыздың 21-і мен 27-сі аралығында әлемнің әр елдерінде нәсілшілдік пен нәсілдік кемсітушілікке қарсы күресуші халықтармен ынтымақтастық апталығы өтіп тұрады.

БҰҰ Бас Ассамблеясы нәсілшілдікке және нәсілдік кемсітушілікке қарсы күрес жөніндегі іс-қимылдың бірінші онжылдығы бағдарламасы аясында 1979 жылғы наурыздың 21-інен (34/24 қарар) барлық мемлекеттерді нәсілшілдікке және нәсілдік кемсітушілікке қарсы күресуші халықтармен ынтымақтастық апталығын атап өтуге шақырды. Уикипедия мәліметі бойынша, **қазіргі кезеңдегі демократиялық қозғалыстар арасында нәсілдік кемсітушілікті жоюға арналған бағыттар бар.** Яғни, қазіргі уақытта мынандай демократиялық қозғалыстар бар: Халық бұқарасының дүниежүзілік соғысқа қар-

сы күресі. Жаңа экономикалық тәртіп орнату жолындағы қозғалыстар. **Нәсілдік және ұлттық кемсітушілікке қарсы бағытталған қозғалыстар.** Бейбітшілік пен демократия жолындағы күрес. Ғалымдар мен дәрігер, заңгерлердің қозғалысы. Жастар, студенттер, әйелдер қозғалысы. Жер мәселесі және әлеуметтік құқықтарды талап ету жолындағы шаруалар қозғалысы. Қоршаған ортаны сақтау жолындағы түрлі бұқаралық қозғалыстар.

2004 жылғы 20 тамызда БҰҰ-ның Нәсілдік кемсідудің барлық нысандарын жою жөніндегі комитетінің 65 сессиясында «Нәсілдік кемсідудің барлық нысандарын жою туралы халықаралық конвенцияны орындау туралы» Қазақстан Республикасының баяндамасы тыңдалды. Нәтижесінде БҰҰ Комитеті Қазақстанның есебіне оң баға беріп, БҰҰ Комитетінің сарапшылары Қазақстанда әртүрлі этностық топтар мен конфессиялардың бейбіт өмір сүруіне барынша қажетті жағдайлар жасалғанын ерекше ықыласпен атайды. Нәсілдік кемсідуді жою жөніндегі БҰҰ Комитетінің тапсырмалары елімізде жүзеге асырылып жатқандығын жоғарыда аталған айқын істерден көре аламыз.

БҰҰ-ның Нәсілшілдікті жою жөніндегі комитетінің сарапшылары Қазақстандағы адам құқықтары бойынша 2007 жылы жасалған баяндамасында, Қазақстанда түрлі этникалық топтар мен конфессиялардың бейбіт қатар өмір сүрулеріне қажетті жағдай жасалғандығы кездейсоқ атап көрсетілмеген. Ондай стратегиялық реформалар Жапонияның, Қытайдың, Оңтүстік Кореяның бүкіл шаруашылық жүйесін түбегейлі жаңартуға мүмкіндік берді. Ондай жобалардың жетістігі тек ресурстарға және шетелдік мемлекеттер мен инвесторлардың ынтымақтастық ниетіне ғана емес, міндеттердің қаншалықты нақты белгіленуімен, олардың қоғам талаптарына жауап беретіндігімен және соңғылардың оларды қолдауға дайындығымен де байланысты. Олай болмаған жағдайда, ел «реформалар рецепттерін» ұсынатын «түрлі-түсті төңкерістер» орын алатын концептуалдық дағдарыс проблемасымен соқтығысады. Осы нақты және жете жасалған жоспар негізінде Қазақстан қысқа ғана мерзімнің ішінде ең қарқынды дамушы елдердің алғашқы ондығының қатарынан көрінуде.

Қазіргі заман тарихында адам құқығын қорғау мен сыйлау ережесі Екінші дүниежүзілік соғыс аяқталысымен БҰҰ Жарғысына енгізілді. Содан кейін 1948 жылы 10 желтоқсанда «Адам құқығы туралы жалпы Декларацияда» адам құқықтары жайлы мәлімделді. Ол 1966 жылы 16

желтоқсанда қабылданған Адам құқығы туралы Халықаралық Пактілердің мәтініне негіз болды. Бұл құжаттың көлемі мен маңыздылығын атаған В.А. Карташкин «Адам құқығы туралы жалпы Декларациясы» 100-ден астам елдің Конституциясын жасауға үлгі болды дейді. Тек 1975 жылы Хельсинки Қорытынды Актісінде ғана адам құқығын қорғау халықаралық-құқықтық дербес қағидаларының бірі болды, яғни барлық мемлекеттер: а) кез келген мемлекеттің аумағындағы адам құқықтары мен бостандықтарын сыйлауы тиіс; ә) адамның саяси, азаматтық, экономикалық, әлеуметтік құқықтарын қандай да бір кемсітушіліксіз іс жүзінде орындауы тиіс; б) жалпы адам құқықтары мен бостандықтарын сыйлауға атсалысу, адам құқықтары бойынша барлық халықаралық міндеттемелерді орындауы тиіс.

Мемлекеттер арасындағы достық қатынастар және ынтымақтастыққа қатысты халықаралық құқыққағидалары туралы 1970 жылы 24 сәуірде БҰҰ-ның Декларациясында бекітілді. Декларацияда негізгі қағидалар қатарына мыналарды жатқызды: күш қолданбау, дауларды бейбіт жолдармен шешу, ішкі істерге араласпау, ынтымақтастық, ұлттардың өзін-өзі билеу және тең құқықтылығы, егемендік теңдігі, халықаралық құқық бойынша міндеттерді адал орындау. 1975 жылы 1 тамызда Хельсинкиде Еуропадағы қауіпсіздік және ынтымақтастық Кеңесінің Қорытынды Актісінде осылардан басқа үш қағида бекітілді: аумақтық тұтастық, шекаралар мызғымастығы, адам құқығы мен бостандығын құрметтеу. Сонымен қатар, қағидаларға БҰҰ Бас Ассамблеясының арнайы қарарлары арналған. Егер халықаралық құқықтың жалпы мойындалған қағидаларының негізгі қайнар көзі БҰҰ Жарғысы болса, онда халықаралық құқықтың жалпы мойындалған нормаларының бөлінуі 1969 жылы қабылданған Халықаралық шарттар құқығы туралы Вена Конвенциясының 53 бабына негізделуі керек.

Қазақстан 2010 жылы желтоқсанда Нью-Йоркте БҰҰ Штаб пәтерінде адам құқықтары күніне арналған жыл сайынғы іс-шаралар аясында «Адам құқықтарын қорғаушылар кемсітушілікке қарсы күрес жолында» тақырыбындағы пікірсайысқа қатысты. Бұл іс-шара БҰҰ Бас хатшысы Пан Ги Мунның, БҰҰ Бас Ассамблеясының Төрағасы Йозеф Дайстың, сондай-ақ бірқатар елдердің құқық қорғаушыларының қатысуымен өтті, оны БҰҰ-ның Адам құқықтары жөніндегі Жоғарғы комиссар басқармасы ұйымдастырды. Қыркүйекте Киев-

те Елбасының Украинаға сапары барысында Қазақстан Республикасындағы Адам құқықтары жөніндегі уәкіл мен Украина Жоғарғы радасының Адам құқықтары жөніндегі уәкіл арасында ынтымақтастық туралы келісімге қол қойылды, ол оң бағаға ие болды және екі достас елдің адам құқықтарын қамтамасыз ету саласындағы ынтымақтастығын кеңейтуге бағытталды.

2010 жылдың 30 маусымында Астанадағы Бейбітшілік және келісім сарайында ЕҚЫҰ-ның төзімсіздікке, нәсілдік кемсітушілікке қарсы күрес – діндер және сенім бостандығы үшін күрес конференциясы өтті.

Төзімділік пен кемсітушілікке қарсылық тақырыбы бойынша жоғары деңгейдегі конференциясы аясында ЕҚЫҰ-ның Іс басындағы төрағасының төзімділік мәселесі жөніндегі 3 жеке өкілінің қатысуымен баспасөз конференциясы өтті. Олар ЕҚЫҰ-ның Іс басындағы төрағасының төзімсіздікке және мұсылмандарды кемсітушілікке қарсы күрес жөніндегі жеке өкілі Әділ Ахметов, антисемитизмге қарсы күрес жөніндегі жеке өкілі Эндрю Бейкер және аталған ұйымның Іс басындағы төрағасының нәсілдік алалаушылыққа, ксенофобияға және кемсітушілікке, оның ішінде христиан және өзге де діни сенім өкілдеріне қатысты төзімсіздік пен кемсітушілікке қарсы күрес жөніндегі жеке өкілі Марио Мауро. Бас қосу кезінде оған қатысушылар бұл конференцияның Қазақстанның беделді ұйым ЕҚЫҰ-ға төрағалық етуіне байланысты ұйымдастырылған ауқымды шара екендігін, сол себепті мұндай шаралар бұдан да айрықша маңызға ие бастамаларға сеп болатындығын атады.

БҰҰ-ның Іс басындағы төрағасының төзімсіздікке және мұсылмандарды кемсітуге қарсы күрес жөніндегі жеке өкілі, Сенат депутаты Әділ Ахметов ЕҚЫҰ-ның Төзімділік пен кемсітушілікке қарсылық тақырыбы бойынша жоғары деңгейдегі конференциясының ашылу салтанатында Қазақстан Президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың үстіміздегі жылы ЕҚЫҰ Саммитін Астанада өткізудің маңыздылығын ерекше атап өткенін тілге тиек етті. “Бұл беделді ұйымның Саммиті ең соңғы рет 1999 жылы Ыстамбұлда ұйымдастырылған болатын. Сол уақыттан бері шешілуі кезек күттірмейтін өзекті мәселелер қордаланып қалды. Мәселен, Ауғанстан және Қырғызстандағы жағдайлар. Мен ЕҚЫҰ Парламенттік Ассамблеясының Іс басындағы төрағасының жеке өкілі ретінде биыл Қырғызстанда 3 рет болдым. Менің көз жеткізгенім – бұл елдегі жағдай әлі де тұрақсыз күйде тұр. Уақыт күттірмей шешетін

мәселелер жеткілікті. Сол себепті бұл елдің бүгінгі үкіметіне өз халқының сенімінен шығуы үшін көп тер төгуге тура келеді”, деді Ә. Ахметов. Ол сондай-ақ конференцияда сөз алған азаматтардың барлығы дерлік аталған Саммиттің өтуін құп көріп, қолдау танытқандарын жеткізді. Сенат депутаты өз кезегінде Еуропадағы мұсылмандардың жай-күйіне қатысты біраз құнды мәліметтерді ортаға салды. Оның айтуынша, бүгінде Еуропадағы мұсылмандардың саны 38 млн.-ға жеткен. Жыл сайын Еуропа елдеріне 1 млн. шамасында мұсылмандар келеді екен. Ал 50 жылдан кейін мұсылмандар Еуропаның 20 пайызға жуығын құрайтын көрінеді. “Сол себепті, көп мәдениетті қоғамға әзірге балама жоқ. Мұндай қоғам барлық жерде бар. Мәселен, біздің елімізде 46 діни конфессия бар. 130-ға тарта этнос өкілдері бір шаңырақ астында өмір сүруде. Бұл өте нәзік мәселе. Сондықтан оған аса сақтықпен қарауымыз қажет.

“ЕҚЫҰ өңіріндегі кез келген формадағы кемсітушілік пен төзімсіздікке қасқая қарсы тұруымыз қажет. Себебі, нәсілдік алалаушылыққа, төзімсіздікке, кемсітушілікке қарсы күрес – ол ең алдымен діндер бостандығы мен сенім бостандығы үшін күрес”, – деді Марио Мауро өз сөзінде. ЕҚЫҰ-ның Іс басындағы төрағасының төзімсіздікке және мұсылмандарды кемсітушілікке қарсы күрес жөніндегі жеке өкілі Әділ Ахметов, антисемитизмге қарсы күрес жөніндегі жеке өкілі Эндрю Бейкер және аталған ұйымның Іс басындағы төрағасының нәсілдік алалаушылыққа, ксенофобияға және кемсітушілікке, оның ішінде христиан және өзге де діни сенім өкілдеріне қатысты төзімсіздік пен кемсітушілікке қарсы күрес жөніндегі жеке өкілі Марио Мауро. «Төзімділік және нәсілдік кемсітушілікке төзбеу» атты жоғары деңгейдегі халықаралық конференция Қазақстан дипломатиясының бүгіні мен болашағы жайында Қазақстан Республикасының Мемлекеттік хатшысы – Сыртқы істер министрі Қанат Саудабаев ой толғады. «Ел мен ел, мемлекет пен мемлекет арасындағы көршілік, саяси, экономикалық, халықаралық, дипломатиялық қарым-қатынастар қазіргі таңда аса маңызды. Өйткені, қазіргі жаһандану жағдайында қандай мемлекет болса да бөлек, оқшау өмір сүре алмайды» – деп атады. Саны екі жүзден асатын мемлекеттер арасындағы жаһандық бәсекелестікте өз елінің мүддесін табанды әрі дәйекті түрде талап етумен қатар, оларды өркениетті қоғамдастықтың мүдделерімен ұтымды үйлестіре алатын, қазіргі халықаралық қатынастар ағымы мен болашағын

дұрыс түсінетін саясаткер ғана әлемдік биіктіктен көріне алады. Қазақстанның бағына біткен осындай саясаткер – Президентіміз Нұрсұлтан Назарбаев деп атады. Егемен Қазақстанның іргетасын қалап, саяси басшылығына келген сәтінен бастап Нұрсұлтан Әбішұлы еліміз үшін нарықтық экономика және демократиялық қоғам құру жолын дұрыс тандап, өркениетті қауымдастыққа қосылудың өршіл мақсатын қойды. Ішкі тұрақтылықты, ұлтаралық және қоғамдық татулықты сақтай отырып, халықтың болашаққа деген үміті мен ұмтылысын жандандыруы ұлттық жаңғыруымызға қажетті алғышарттар жасады. Қоғамның әр саласында жасаған батыл да жемісті реформалары Қазақстанды өңірдің ең дамыған мемлекеті, дүниежүзілік қауымдастықтың беделді мүшесі деңгейіне жеткізді. Президент Н. Назарбаев негізін қалаған сыртқы саясат теңгермелілік пен прагматизм қағидаттарына сүйеніп, іргелес елдермен тарихи қалыптасқан тату көршілестік пен достықты одан сайын бекітті, ішкі реформаларға қажетті қолайлы сыртқы жағдайларды қамтамасыз етті. Өрі заманымыздың ең ықпалды алыс-жақын мемлекеттерімен терезе теңестіре отырып, өзара тиімді қатынастар құруға мүмкіндікке қол жеткізді.

XXI ғасыр басында Жаңа Тәуелсіз Мемлекеттердің мемлекеттілігі даусыз факт ретінде

болды, сондықтан бұл мемлекеттер үшін Адам құқықтары туралы Халықаралық Билльде көрсетілген адам құқықтарын толық жүзеге асыру мәселесі туды. Адам құқықтары туралы Халықаралық Билльге бес құжат жатады: Адам құқығы туралы Жалпы Декларациясы (1948 жылы 10 желтоқсанда Бас Ассамблеяның 217А (III) қарарымен қабылданып жарияланған); Экономикалық, әлеуметтік және мәдени құқықтар туралы Халықаралық Пакт (1966 жылы 16 желтоқсанда Бас Ассамблея 2200 А(III) қарарымен қабылданып, қол қою мен ратификациялауға, қосылуға ашылған); Азаматтық және саяси құқықтар туралы Халықаралық Пакт және оған Факультативті Хаттама (1966 жылы 16 желтоқсанда Бас Ассамблея 2200 А (XXI) қарарымен қабылданып, қол қою мен ратификациялауға, қосылуға ашылған); Азаматтық және саяси құқықтар туралы Халықаралық Пактіге өлім жазасын алып тастауға бағытталған Екінші Факультативті Хаттама (1989 жылы 15 желтоқсанда 82 пленарлық отырыста қабылданған).

Егер мемлекет осы барлық халықаралық құжаттарды ресми мақұлдап, ұлттық заңнамаларды осыларға сәйкестендірсе ғана адам құқықтары туралы билль тиімді жұмыс істейтін болады. Содан келіп нәсілдік кемсітушіліктен де толықтай құтыла алады.

Әдебиеттер

- 1 Гумилев Л.Н. Этносфера. История людей и история природы. – М.: Экспрос, 1993. – 544 с.
- 2 Гуль А.К. Соотношение международного и внутригосударственного права в практике стран Ближнего Востока (на примере Ливана, Сирии и Израиля): Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – М., 1988. – 16 с.
- 3 Правовая система социализма: в 2-х кн. / редкол.: В.Н. Кудрявцев и др.; Ин-т гос-ва и права АН СССР. – М.: Юрид. лит., 1986. – Т.2. – 326 с.
- 4 Толковый словарь русского языка конца XX века. Языковые изменения / под ред. Г.Н. Складчиковой. РАН, Институт лингвистических исследований. – СПб.: Изд-во «Фолио-Пресс», 1998. – 702 с.
- 5 Токаева А. Не имей сто рублей, а имей сто друзей, или Во сколько республике обходится членство в международных организациях//Экспресс К. – 2003, 6 июня.
- 6 Какой это труд – выпускать газету!//Юридическая газета. – 2003, 25 июня.
- 7 Вступительное слово Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева на открытии Евразийского экономического саммита//Казахстанская правда. – 2000, 27 апреля.
- 8 Саидов А.Х. Сравнительное правоведение (Основные правовые системы современности): учебник / под ред. В.А.Туманова. – М., 2000. – 448 с.
- 9 Деев Н.Н. Государственность и этнополитическое развитие // Политические проблемы теории государства. – М., 1993. – 96 с.
- 10 Рубанов А.А. Теоретические основы международного взаимодействия национальных правовых систем. – М.: Наука, 1984. – 159 с.
- 11 Блищенко И.П. Международное и внутригосударственное право. – М.: Госюриздат, 1960. – 239 с.
- 12 Сарсембаев М.А. Международное право: учебник, 3-е издание. – Алматы: Данекер, 2001. – 344 с.
- 13 Назарбаев Н.А. Без подлинного конституционализма нет открытого цивилизованного общества//Толковый словарь Конституции Республики Казахстан. – Алматы: Жеты Жарғы, 1996 – 366 с.

References

- 1 Gumilev L.N. Jetnosfera. Istorija ljudej i istorija prirody. – M.: Jekopros, 1993. – 544 s.
- 2 Gul' A.K. Sootnoshenie mezhdunarodnogo i vnutrigosudarstvennogo prava v praktike stran Blizhnego Vostoka (na primere Livana, Sirii i Izrailja): Avtoref. dis. ... kand. jurid. nauk. – M., 1988. – 16 s.
- 3 Pravovaja sistema socializma: v 2-h kn. redkol.: V.N. Kudrjavcev i dr.; In-t gos-va i prava AN SSSR. – M.: Jurid. lit., 1986. – T.2. – 326 s.
- 4 Tolkovyj slovar' russkogo jazyka konca HH veka. Jazykovye izmenenija / pod red. G.N. Skljarevskoj. RAN, Institut lingvističeskikh issledovanij. – Spb.: Izd-vo «Folio-Press», 1998. – 702 s.
- 5 Tokaeva A. Ne imej sto rublej, a imej sto družej, ili Vo skol'ko respublike obhoditsja chlenstvo v mezhdunarodnyh organizacijah//Jekspress K. – 2003, 6 ijunja.
- 6 Kakoj jeto trud – vypuskat' gazetu!//Juridicheskaja gazeta. – 2003, 25 ijunja.
- 7 Vstupitel'noe slovo Prezidenta Respubliki Kazahstan N.A. Nazarbaeva na otkrytii Evrazijskogo jekonomičeskogo sammita//Kazahstanskaja pravda. – 2000, 27 aprelja.
- 8 Saidov A.H. Sravnitel'noe pravovedenie (Osnovnye pravovye sistemy sovremennosti): uchebnik / pod red. V.A.Tumanova. – M., 2000. – 448 s.
- 9 Deev N.N. Gosudarstvennost' i jetnopolitičeskoe razvitie // Politicheskie problemy teorii gosudarstva. – M., 1993. – 96 s.
- 10 Rubanov A.A. Teoreticheskie osnovy mezhdunarodnogo vzaimodejstvija nacional'nyh pravovyh sistem. – M.: Nauka, 1984. – 159 s.
- 11 Blishhenko I.P. Mezhdunarodnoe i vnutrigosudarstvennoe pravo. – M.: Gosjurizdat, 1960. – 239 s.
- 12 Sarsembaev M.A. Mezhdunarodnoe pravo: uchebnik, 3-e izdanie. – Almaty: Daneker, 2001. – 344 s.
- 13 Nazarbaev N.A. Bez podlinnogo konstitucionalizma net otkrytogo civilizovannogo obshhestva//Tolkovyj slovar' Konstitucii Respubliki Kazahstan. – Almaty: Zhety Zhargy, 1996 – 366 s.